

ŞİDDETİN, KURBANINDAN DUYDUĞU
KORKU KURBANIN ŞİDDETEN
DUYDUĞUNDAN BÜYÜK OLUR.

STEFAN

ZWEIG

MARIE

ANTOINETTE

VASAT BİR KARAKTERİN PORTRESİ

13. BASKI
Çeviri: TEVFİK TURAN

♥ can
modern

STEFAN ZWEIG
MARIE
ANTOINETTE
VASAT BİR KARAKTERİN PORTRESİ

Can Modern

Marie Antoinette: Vasat Bir Karakterin Portresi, Stefan Zweig

Almanca aslından çeviren: Tefvik Turan

Marie Antoinette: Bildnis eines mittleren Charakters

© 2006, Can Sanat Yayınları A.Ş.

Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. basım: 2006

14. basım: Aralık 2022, İstanbul

Bu kitabın 14. baskısı 2 000 adet yapılmıştır.

Dizi editörü: Emrah Serdan

Kapak tasarımı: Utku Lomlu / Lom Creative (www.lom.com.tr)

Baskı ve cilt: İmak Ofset Basım Yayın Tic. ve San. Ltd. Şti.

Akçaburgaz Mah.137.Sokak No:12

Esenyurt, İstanbul

Sertifika No: 45523

ISBN 978-975-07-3432-8

CAN SANAT YAYINLARI

YAPIM VE DAĞITIM TİCARET VE SANAYİ A.Ş.

Maslak Mah. Eski Büyükdere Cad. İz Plaza Giz, No: 9/25 Sarıyer/İstanbul

Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33

canyayinlari.com

yayinevi@canyayinlari.com

Sertifika No: 43514

STEFAN ZWEIG
MARIE
ANTOINETTE
VASAT BİR KARAKTERİN PORTRESİ

BIYOĞRAFI

Almanca aslından çeviren

Tevfik Turan

♥can

Stefan Zweig'in Can Yayınları'ndaki diğer kitapları:

Dünün Dünyası, 1985

Amok Koşucusu, 1990

Yarının Tarihi, 1991

Lyon'da Düşün, 1992

İnsanlığın Yıldızının Parladığı Anlar,
1995

Günlükler, 1997

Satranç, 1997

Değişim Rüzgârı, 1998

Amerigo, 2005

Sabırsız Yürek, 2006

Joseph Fouché, 2007

Rotterdamlı Erasmus, 2008

Balzac, 2009

Macellan, 2010

Hayatın Mucizeleri, 2011

Montaigne, 2012

*Vicdan Zorbalığa Karşı ya da
Castellio Calvin'e*, 2014

*Üç Usta: Balzac, Dickens,
Dostoyevski*, 2015

Mary Stuart, 2016

*Şeytanla Savaş: Hölderlin, Kleist,
Nietzsche*, 2017

*Bilinmeyen Bir Kadının Mektubu - Bir
Kadının Hayatından 24 Saat*, 2017

*Kendi Hayatını Yazan Üç Yazar:
Casanova, Stendhal, Tolstoy*, 2017

O Muydu?, 2018

Bir Kalbin Çöküşü, 2018

Olağanüstü Bir Gece, 2019

Émile Verhaeren, 2019

Karmaşık Duygular, 2020

Brezilya, 2020

Rahel Tanrı'yla Hesaplaşıyor, 2020

STEFAN ZWEIG, 1881'de Viyana'da doğdu. Avusturya, Fransa ve Almanya'da öğrenim gördü. Savaş karşıtı kişiliğiyle dikkat çekti. 1919-1934 yılları arasında Salzburg'da yaşadı, Nazilerin baskısı yüzünden Salzburg'u terk etmek zorunda kaldı. 1938'de İngiltere'ye, 1939'da New York'a gitti, birkaç ay sonra da Brezilya'ya yerleşti. Önceleri Verlaine, Baudelaire ve Verhaeren çevirileriyle tanındı, ilk şiirlerini ise 1901'de yayımladı. Çok sayıda deneme, öykü, uzun öykünün yanı sıra büyük bir ustalıkla kaleme aldığı yaşamöyküleriyle de ünlüdür. Psikolojiye ve Freud'un öğretisine duyduğu yoğun ilgi, Zweig'in derin karakter incelemelerinde ifade bulur. Özellikle tarihsel karakterler üzerine yazdığı yorumlar ve yaşamöyküleri, psikolojik çözümler bakımından son derece zengindir. Zweig, Avrupa'nın içine düştüğü siyasi duruma dayanarak 1942'de Brezilya'da karısıyla birlikte intihar etti.

TEVFİK TURAN, 1954'te İstanbul'da doğdu. İstanbul Üniversitesi'nde Alman Dili ve Edebiyatı, Sanat Tarihi ve Pedagoji okudu. 1981'den bu yana Hamburg Üniversitesi Türkoloji kürsüsünde Türkçe okutmanlığı yapıyor. Patrick Süskind'in *Koku*, Güvercin, *Herr Sommer'in Öyküsü* ve *Kontrbas* adlı yapıtlarının yanı sıra Sten Nadolny'nin *Yavaşlığın Keşfi*, Walter Benjamin'in *Tek Yol* ve *Berlin'de Çocukluk*, Peter Handke'nin *Kalecinin Penaltı Anındaki Endişesi* ve *Solak Kadın*, Ernst Jandl'in *Daha İyi Saksofon*, Cees Noteboom'un *İşte Şu Hikâye* adlı kitaplarını dilimize kazandırdı.

İçindekiler

Giriş	11
Bir çocuk evlendiriliyor	19
Kubbeli sayvanlı yatağın sırrı	41
Versailles'da sahneye ilk çıkış	56
Tek bir sözcük için kavga	69
Paris'in fethi	90
<i>Le roi est mort, vive le roi!</i>	102
Bir kral ile kraliçenin portresi	112
Rokokonun kraliçesi	128
Trianon	146
Yeni sosyete	161
Ağabeyin misafirliği	172
Annelik	186
Kraliçe gözden düşüyor	196
Rokoko tiyatrosuna düşen yıldırım	211
Kolye skandalı	228
Dava ve karar	250
Halk uyanıyor, kraliçe uyanıyor	265
Kararın verildiği yaz	274
Arkadaşlar kaçıyor	285

Dost ortaya çıkıyor	296
Öyle miydi, değil miydi?	310
Versailles'da son gece	324
Monarşinin cenaze arabası	335
Kendine geliş	345
Mirabeau	358
Kaçış hazırlıkları	372
Varennes'e kaçış	384
Varennes'de gece	396
Dönüş yolculuğu	403
Aldatan aldatana	415
Dost son kez görünüyor	426
Savaşa sığınış	437
Son çılgınlıklar	446
10 Ağustos	453
Temple	466
Marie-Antoinette tek başına	484
Son yalnızlık	494
Conciergerie	509
Son çaba	517
Büyük adilik	527
Dava başlıyor	541
Duruşma	548
Son yolculuk	565
Ağıt	574
Ek açıklama	583
Zamandizin	593

Giriş

Kraliçe Marie-Antoinette'in hikâyesini yazmak demek, onu suçlayanlar ile savunanların en şiddetli biçimde karşı karşıya geldikleri, yüz yıldan fazla sürmüş bir geçmişte kayda geçirmek demektir. Tartışmanın ateşli bir havaya bürünmüş olmasının sorumluları, onu suçlayanlardır. İhtilal, krallık rejimini vurmak için kraliçeye, kraliçenin kişiliğinde de onun kadın yönüne saldırma ihtiyacını hissetmiştir. Ne var ki, hakikatşinaslık ile politikanın birbiriyle bağdaştığı nadirdir; üstelik, bir karakterin demagoji amacıyla resmedilmesi isteniyorsa kamuoyunun işgüzar hizmetkârlarından pek adalet beklenemez. Marie-Antoinette'i giyotine gönderebilmek için, ona karşı kullanılacak hiçbir çareden, hiçbir iftiradan geri durulmamış, gazete, broşür ve kitaplarda her türlü sefahat, her türlü ahlak düşkünlüğü, her türlü sapkınlık hiç düşünüp taşınılmadan bu *louve autrichienne*'e¹ yakıştırılmıştır; hatta adaletin kendi evinde, mahkeme salonunda bile, savcı "Dul Madam Capet"yi² tumturaklı bir dil kul-

1. (Fr.) Avusturyalı dişi kurt. (Ç.N.)

2. Capet Hanedanı'ndan Fransa Kralı XVI. Louis'ye tahttan indirildikten sonra Cumhuriyet yönetimi tarafından, sıradan bir yurttaş olduğunu belirtmek amacıyla Mösyö Capet diye hitap edilmiştir. (Ç.N.)

lanarak, tarihteki en ünlü sefih kadınlarla, Messalina¹, Agrippina² ve Fredegunde³ ile karşılaştırır. Ancak daha sonra 1815'te, yine bir Bourbon, Fransa tahtına geçtiğinde yaşanan ani değişim de bir o kadar çarpıcıdır; aradan geçen zaman içinde dehşetengiz bir görünüm almış olan Marie-Antoinette portresinin üzeri, hanedana yaranmak için en ağır renklerle örtülür. Bu dönemden kalma resimlerinden bir tanesi yoktur ki, onu çevresinde bir tütüsü bulutu ve başının üstünde bir azize halesi olmadan gösterebilir. Bir ağıtı bir diğeri izler, Marie-Antoinette'in dokunulmaz fazileti ateşli bir şekilde savunulur, fedakârlığı, ruhunun iyiliği, her lekeden arınmış kahramanlığı şiirde ve düzyazıda övülür, hakkında bol bol anekdotlar anlatılır, çoğunlukla aristokrat ellerin işlediği ve bolca gözyaşının ıslattığı anekdotlar peçesi, *reine martyre*'in⁴, çilekeş kraliçenin nur yüzünü sarar.

Ruha ilişkin gerçek, çoğu zaman olduğu gibi burada da ortaya yakın bir yerdedir. Marie-Antoinette ne kraliyetçilerin övdüğü gibi büyük bir azizeydi ne de Devrim'in ileri sürdüğü gibi bir *grue*, yani bir fahişeydi; aksine vasat bir karakterdi, aslında sıradan bir kadındı, öyle pek zeki olmayan, pek de çılgın sayılmayan, ne ateş ne buz olan, iyiye yönelik olağanüstü bir güç de, kötüye yönelik en ufak bir azim de taşımayan, dünün, bugünün ve yarının ortalama kadını, iblisçe eğilimlerden uzak, kahramanlık iddiası taşımayan ve bu yüzden de ilk bakışta bir trajediye konu olamayacak bir kadın. Ama tarih denen o büyük

1. Messalina Valerial (MS 22-48). Roma İmparatoru Claudius'un şehvet düşkünlü davranışlarıyla ve saray entrikalarını kışkırtmasıyla ünlü üçüncü eşi. (Y.N.)

2. Yaşlı Agrippina (MÖ 14-MS 18) ve kızı Genç Agrippina (MS 15-59), Roma tarihinin taht oyunları ile ünlü imparatoriçeleridir. (Y.N.)

3. Tarihte benzerine az rastlanan kan dökücülüğü ve acımasızlığıyla tanınan Frank Kralı I. Chilpéric'in karısı. (Y.N.)

4. (Fr.) Şehit kraliçe. (Y.N.)

Demiourgos¹ ortaya tüyler ürpertici bir dram çıkarmak için başrolü oynayacak bir kahraman kimliğine hiç de gerek duymaz. Trajik gerilim yalnızca bir kişinin olağanüstü büyüklüğünden çıkmaz, her an bir insanın kendisiyle yazgısı arasındaki uyumsuzluktan da kaynaklanabilir. Bu gerilim, dramatik bir görünüm alabilir. Olağanüstü güce sahip bir kahraman, bir deha, doğuştan içinde taşıdığı görevi için fazla dar, fazla düşmanca bulunduğu çevresiyle kavgaya girdiği zaman olduğu gibi, örneğin Saint-Helena'daki dört duvar arasında boğulan bir Napoléon, sağırlığının zindanına hapsolmuş bir Beethoven. Ölçüsünü ve akacağı yönü bulamamış bir büyük kişilik söz konusuysa bu her zaman, her yerde böyledir. Fakat vasat, hatta zayıf yaratılıştaki bir kimse dehşetli bir yazgının, kendisini ezen, mahveden kişisel sorumlulukların karşısında kaldığı zaman da ortaya bir trajedi çıkar, ki trajik olanın bu türünü ben insani yönden daha duygulandırıcı olarak görmeye eğilimliyim. Çünkü olağanüstü insan, farkında olmadan kendine olağanüstü bir yazgı arar; kahramanca ya da Nietzsche'nin sözüyle "tehlikeli" yaşamak, bu yazgının olağanüstü boyuttaki doğasına organik olarak uyur; içinde var olan devasa iddiasıyla dünyaya cebren meydan okur. Bu bakımdan dâhi karakter, nihayetinde çektiği çileden kendisi de sorumludur, çünkü içindeki misyon gereği, girişeceği ateşle sınavı, son gücünü ortaya koyacağına, mistik bir ısrarla arzulamaktadır; fırtına, martıyı nasıl taşırsa onu da güçlü kaderi hızla öyle yükseğe kaldırır. Vasat karakter ise daha yaratılıştan, barışçıl bir yaşama biçimine ayarlanmıştır, büyücek gerilimler istemez, gereksinmez, sakın sakın ve gölgede

1. (Yun. zanaatçı) Felsefede dünyayı daha akılcı bir biçimde ve sonsuz bir ideale göre düzenleyen ikincil tanrı. Platon'un *Timaios* diyalogunda, dünyanın yaratıcısı. (Y.N.)

yaşamayı yeğler, rüzgârsız bir havada ve yazgının ılıman bölgelerinde; görünmez bir el, kendisini sarsıntılara itecek olursa işte bu yüzden direnir, bu yüzden ürküntü duyar, bu yüzden kaçır. Dünya tarihine ilişkin sorumluluklar istemez, tersine bunlardan korkar; çileyi aramaz, çile kendisine dayatılır; kendi öz ölçüsünden büyük olmaya içinden değil, dışarıdan zorlanır. Antikahramanın, vasat insanın bu çilesi, bence, görünürde bir anlamı olmadığı için, gerçek kahramanın tumturaklı çilesinden aşağı kalmaz, hatta belki daha da sarsıcıdır; çünkü sıradan insan bu çileyi kendi başına çekmek zorundadır, sanatçının tersine, acılarını esere, ölümsüz biçime dönüştürmek gibi erinçli bir kurtuluşu yoktur.

Ama kaderin böyle vasat bir insanı bazen nasıl altüst edebildiğine ve yumruğunun buyurgan gücüyle onu nasıl zorla itip vasatlığının ötesine geçirdiğine tarihin verdiği belki de en inandırıcı örnek, Marie-Antoinette'in yaşamıdır. Bu kadın, yaşadığı otuz sekiz yılın ilk otuzunu, dikkatlerin odaklaştığı bir çevrede de olsa, sıradan bir yolu izleyerek geçirmiş, iyide ya da kötude orta kararlılıktan hiçbir zaman ayrılmamıştır: yavan bir ruh, vasat bir karakter ve –tarih açısından bakıldığında– başlangıçta yalnızca bir figüran. Aslında önemsiz bir şahsiyet olan bu Habsburglu kadının kurduğu neşeli, tasasız oyun dünyasına devrim dalıvermeseydi, o da gelmiş geçmiş yüz milyon kadın gibi sakın sakın yaşayıp gidecekti; dans edecek, konuşacak, sevecek, gülecek, süslenecekti; ziyaretlerde bulunacak, sadakalar verecekti; çocuklar doğuracak, en sonunda da sessizce bir yatağa yatıp dünyanın ruhuna uygun bir yaşam sürmeden ölüp gidecekti. Naaşını, kraliçe olduğuna göre, törenle bir katafalka koyacaklardı, saray yasa bürünecekti, ama sonra, isimleri Marie-Adelaide ya da Adelaide-Marie, Anna-Katharina ya da Katharina-Anna olan ve üzerlerinde yazılan soğuk

sevgisiz sözcükleri kimsenin okumadığı mezar taşları Gotha'da dizili duran diğer bütün o prensesler gibi, insanlığın belleğinden silinip gidecekti. Yaşayan insanlardan biri çıkıp da bu kadının dış görünüşünün, sönüp gitmiş ruhunun nasıl olduğunu hiçbir zaman sormayacak, gerçekten kim olduğunu kimse bilmeyecekti ve –işin en can alıcı noktası da bu– kendisi, Fransa Kraliçesi Marie-Antoinette bile, bu sınavı geçirmemiş olsaydı, kim olduğunu öğrenip anlamayacaktı. Çünkü vasat bir insanın talihinin ya da talihsizliğinin bir parçası da, kendi kendisiyle boy ölçüşme gibi bir zorunluluğu kendiliğinden hissetmemesi, kendini sorgulamaya merak duymamasıdır; bu soruyu ona soruncaya kadar: Böyle biri, elindeki olanakları kullanmadan uyumaya bırakır, aslında var olan yeteneklerini köreltir; sahip olduğu güçler, kullanılmayan kaslar gibi zayıflar; gerçek bir savunma zorunluluğu karşısında gerilinceye kadar. Vasat bir karakterin, olabileceği ne varsa olabilmesi için ve belki de kendisinin önceden sezip bildiğinden de büyük olabilmesi için, önce kendi içinden sürülüp çıkarılması gerekir; kaderin elinde bu amaca hizmet edecek kırbaçtan başka bir şeyi yoktur. Ve nasıl ki bir sanatçı bazen, yaratıcı gücünü kanıtlamak için kasten, coşku içinde bütün dünyayı kavrayan boyutta değil de dıştan önemsiz görünen bir konu ararsa, kader de onun gibi, kırılgan bir malzemeye bile en büyük gerilimi verebileceğini, zayıf ve iradesiz bir ruhtan büyük bir trajedi geliştirebileceğini göstermek için zaman zaman kendine önemsiz bir kahraman arar. Böyle bir trajedinin ve böyle istenmeden gerçekleşmiş kahramanlıklardan en güzellerinden birinin adı, Marie-Antoinette'tir.

Evet, tarih bu vasat insanın başına dramını öyle bir hünerle, tek tek olaylar açısından öyle bir buluş zenginliğiyle, tarihî açıdan o kadar devasa boyutlarda örmüş,

başlangıçta pek verimli olmayan bu başkışının çevresini saran esasları öyle bir bilinçle karşı karşıya getirmiştir ki! Bu kadını önce şeytani bir hilekârlıkla şımartır. Ona daha çocukken bir imparator sarayını hediye eder, yeni yetmeyken başına bir taç oturtur, genç bir kadınken albeni ve zenginlik adına verebileceği ne varsa müsrifçe bir cömertlikle önüne serer, üstüne üstlük de kendisine bu ihsanların bedelini ve değerini sormayacak kadar hafif bir gönül bahşeder. Onun hiçbir şeyin önünü ardını düşünmeyen ruhunu yıllarca şımartır, ta ki bu ruh da dünyayı görmez oluncaya ve tasasızlığı gittikçe artıncaya kadar. Ama kader, bu kadını ne kadar çabuk ve kolayca mutluluğun en yüksek tepelerine çıkardıysa sonra yine o kadar ustaca bir gaddarlıkla ve bir o kadar ağır bir tempoyla düşürecektir de. Bu dram, en aşırı tezatları melodramvari bir çarpıcılık içinde karşı karşıya getirir; krallığı yüz odalı bir imparator sarayından sefil bir hapisshane hücreğine iter, krallık tahtından giyotine, camlı ve altınlı saltanat arabasından kadavracı kağnısına, lüksten yokluğa, dünyanın gözbebeği olmaktan kitlelerin nefretine, zafer sarhoşluğundan iftira kurbanı olmaya sürükler ve bu düşüş gittikçe daha da aşağılara indirir onu, merhametsizce ve düşülebilecek en son noktaya varıncaya kadar. Bu küçük, bu vasat insan, bu anlayışı kıt gönül ise şımarıklığının orta yerinde baskına uğramış bir halde, üzerindeki yabancı kuvvetin kendisi için ne planladığını kavrayamaz; sert bir yumruğun kendisini yoğurduğunu, kızgın bir pençenin çile içindeki etine battığını hisseder yalnızca; dünyadan bihaber bu kadın, hiçbir acıya katlanmaya niyetli ve alışıksız olmayan haliyle direnir, kendini savunur, inler, kaçır, kurtulmaya çalışır. Fakat içindeki en yüksek gerilimi, en son olanağı çekip almadan elindeki malzemeyi bırakmayan sanatçının acımasızlığı gibi, belanın bilinçli eli de Marie-Antoinette'i bı-

rakmaz, onu ta bu yumuşak ve gcsz ruh da sertleşinceye, bir tavir edininceye, ruhunda anne ve babasından, atalarından yücelik adına örtülü kalmış ne varsa çıkarıp elle tutulur bir hale getirinceye kadar çekiciyle dver. ektiği ilenin dehşetiyle uyanan ve kendisini daha önce hiç sorgulamamış olan kadın, geçirmekte olduğu dönüşümün farkına varır. Dışa yönelik iktidarının son bulduğu sırada, içinde bu sınavı geçirmemiş olsa elde edemeyeceği yeni ve büyük bir şeyin başladığını hisseder. "İnsan, kim olduğunu ancak felakete uğradığında gerçekten anlıyor." Birdenbire bu yarı gururlu, yarı sarsıcı sözler dökülür şaşkın ağzından, içine doğar. Küçük ve vasat hayatını kendisi öldükten sonra dünyaya örnek olarak yaşatacak olan işte bu acı olacaktır. Kaldı ki bu yüce görev bilinci içinde, karakteri de kendi boyutlarını aşarak gelişir. Geçici kalıp bozulmadan az önce sanat eseri, yani kalıcı olan, başarıyla tamamlanmıştır: Çünkü Marie-Antoinette, o vasat insan, hayatının son, en son saatinde nihayet trajedilere uyan büyüklüğe ulaşır ve bir kader misali büyür.

Bir çocuk evlendiriliyor

Habsburglar ile Bourbonlar, yüzyıllar boyunca Almanya, İtalya, Felemenk topraklarındaki düzinelerce muharebe alanında Avrupa'nın önderliği için savaşmış, sonunda iki taraf da yorgun düşmüştür. İki eski rakip, iş iştten geçtikten sonra, aralarındaki doymak bilmez kıskançlığın yalnızca başka hanedanların önünü açmaya yaradığını görür; İngiltere adasındaki kâfir bir kavim dünya hükümrânlığını ele geçirmeye yeltenmiş, Protestan Brandenburg sınır eyaleti, güçlü bir krallık olmanın yolunu tutmuştur; yarı yarıya putperest olan Rusya ise egemenliğini akıl almaz ölçülerde genişletmeye hazırlanmaktadır; sonunda, hükümrânlarla diplomatlarının kafalarında, her zamanki gibi çok geç de olsa, şu soru şekillenmeye başlar: Bu uğursuz didişmeyi tazeleyip o imansız türedilerin ekmeğine yağ sürmek yerine, birbirimizle barışsak daha iyi olmaz mıydı? XV. Louis'nin sarayında Choiseul ile Maria Theresia'nın danışmanı Kaunitz bir ittifak tasarlayarak bu birliğin sürekli olması, iki savaş arasında bir soluklanmadan ibaret kalmaması için de Habsburg ve Bourbon hanedanlarının kan yoluyla akraba olmalarını önerirler. Habsburg sarayında evlenme çağında prenses eksikliği hiçbir zaman çekilmemiştir; bu sefer de her yaştan zengin bir koleksiyon hazırdır. Önce-

leri bakanları XV. Louis'yi, büyükbaba mertebesindeki yaşı ve ahlak sınırlarını oldukça zorlayan yaşayışından ötürü, bir Habsburg prensesiyle bağgöz etmeyi düşünürler, fakat bu arada "En Hıristiyan Kral",¹ metresi Pompadour'un yatağından alelacele kaçıp başka bir gözdesinin, Dubarry'nin koynuna giriverir. Bu arada ikinci defa dul kalan İmparator Joseph de, XV. Louis'nin üç geçkince kızından biriyle gerdeğe sokulmaya pek hevesli görünmez. Hal böyleyken geriye en doğal birleşme olarak üçüncü şık kalır: XV. Louis'nin torunu ve Fransız tahtının müstakbel sahibi olan henüz yetişme çağındaki *Dauphin*'i² Maria Theresia'nın kızlarından biriyle nişanlamak. 1766 yılında, o zaman on bir yaşındaki Marie-Antoinette ciddi bir teklif olarak ortaya sürülmüştür bile; Avusturya elçisi 24 Mayıs'ta İmparatoriçe'ye açık açık şunu yazmaktadır: "Kral öyle bir tarzda konuşmuş bulunuyor ki, Majesteleri projeyi şimdiden sağlama bağlanmış ve katileşmiş olarak telakki edebilirler." Fakat bütün gururlarını basit şeyleri zora koşmak ve en önemlisi, her önemli işi maharetle geciktirmek uğruna ortaya koymasalardı, diplomatlar diplomat olmazdı. Bir saraydan öbür saraya entrikalara girilir, bir yıl geçer, sonra da ikinci, üçüncü bir yıl daha; Maria Theresia –şüphelerinde haksız da değildir– pek rahatsız olduğu ve yürekten gelen bir kinle, *monstre*³ olarak tanımladığı komşusu Prusya Kralı Friedrich'in, Makyavelist şeytanlıklarından birini sahneleyerek, güçler dengesinde Avusturya'nın yeri bakımından gayet önemli olan bu tasarımı baltalayacağından korkmaktadır; Fransız sarayının yarım ağızla verdiği sözden geri adım atmamasını sağlamak için bü-

1. Fransa krallarına Papalık tarafından verilmiş unvan. (Y.N.)

2. (Fr.) Veliht. (Ç.N.)

3. (Fr.) Canavar. (Ç.N.)

tün cana yakınlığını, tutkusunu ve entrikacılığını ortaya koyar. Profesyonel bir evlilik simsarının yorulmak bilmezliği, diplomatların tuttuğunu koparır, taviz vermez sabırla, durmak bilmeden prensesin üstün niteliklerini Paris'e anlatmaya koyulur; Versailles'dan nihayet bağlayıcı bir evlenme teklifiyle gelsinler diye elçileri nezakete ve hediyeye boğar; ana olmaktan çok imparatoriçe olarak, çocuğunun mutluluğundan çok "hanedanın gücünü" çoğaltma düşüncesi içinde, gönderdiği elçinin, doğanın *Dauphin*'den bütün armağanlarını esirgemiş olduğu, *Dauphin*'in aklı gayet kıt, alabildiğine çolpa ve tamamen duygusuz biri olduğu yolundaki uyarısını da es geçer. Bir arşidüsesin mutlu olmaya ne ihtiyacı vardır ki, kraliçe olduktan sonra? Maria Theresia, imzalı mühürlü bir anlaşmanın gerçekleşmesi için ne kadar büyük bir ateşle diretiyorsa dünya işleriyle pişmiş bir kral olan XV. Louis de ona eş bir üstünlük duygusu içinde kendini naza çekmektedir; sarayına üç yıl boyunca küçük arşidüşesi öven resimlerin, haberlerin yağmasına aldırış etmez ve prensip olarak evlenme tasarısına yatkın olduğunu belirtmekle yetinir. Fakat kurtuluş müjdesi anlamına gelecek o öneride bulunmaz, kendini bağlamaz.

Bu önemli devlet meselesine her şeyden habersiz bir şekilde konu olan, on bir yaşındaki, on iki yaşındaki, on üç yaşındaki Toinette, ince yapılı, alımlı, zarif ve güzelliği şüphe götürmez bir kızdır ve bu arada kardeşleriyle, kız arkadaşlarıyla Schönbrunn Sarayı'nın odalarında ve bahçelerinde ateş parçası gibi oynayıp zıplamaktadır; dersle, kitapla, kültürle pek uğraştığı yoktur. Eğitimiyle görevli mürebbiyelerle rahipleri doğuştan gelen sevimliliği ve cıva gibi hareketli neşesiyle parmağının ucunda oynatmakta o kadar beceriklidir ki, bütün dersleri kolayca asmaktadır. Devlet işlerinin çokluğu yüzünden sürüyle çocuğunun hiçbirisiyle özenli bir şekilde teke

tek uğraşamamış olan Maria Theresia, günün birinde dehşetle şunu görür: Müstakbel Fransa Kraliçesi, on üç yaşında olduğu halde ne Almancayı ne Fransızca'yı doğru dürüst yazabilmektedir, tarih ve genel kültür konularında en yüzeysel bilgilerin bile yakınından geçmiş değildir ve müzik konusundaki başarısı da, piyano dersi aldığı kişi, büyük piyanist Gluck olmasına rağmen, o kadar parlak değildir. İş işten geçtikten sonra, şimdi bütün bu eksikler giderilecek, oyun çocuğu tembel Toinette, yetiştirilip kültürlü bir hanımefendi haline getirilecektir. Bir müstakbel Fransa Kraliçesi için önemli olan, en başta doğru dürüst dans edebilmesi ve düzgün bir aksanla Fransızca konuşmasıdır; Maria Theresia bu amaçla büyük dans ustası Noverre'i ve Viyana'da turnede bulunan bir Fransız kumpanyasının iki aktörünü, biri telaffuz, biri şan dersleri vermesi için görevlendirir. Fakat Fransız elçisi, bu haberi Bourbon Sarayı'na bildirir bildirmez Versailles, hakarete uğramışçasına bir tepki gösterir: Gelecekte Fransa'ya kraliçe olacak bir kızın ne idüğü belirsiz komedyenlerden ders alması olacak iş değildir. Alelacele, yeniden diplomatik temaslara girilir; çünkü Versailles Sarayı, *Dauphin*'e eş olması önerilen kimsenin eğitimini şimdiden kendi işi olarak görmektedir; uzun uzadıya düşünülüp taşınıldıktan sonra, Orléans Piskoposunun tavsiyesiyle Başrahip Vermond öğretmen olarak Viyana'ya gönderilir; on üç yaşındaki arşidüşes hakkında elimizdeki ilk güvenilir belgelerin kaynağı bu kişidir. Vermond, kızı tatlı ve sempatik bulmaktadır:

Kendisi şirin bir çehreye sahiptir ve tavırlarında akla gelebilecek en büyük zarafet mevcuttur ve eğer boyu da biraz uzarsa, ki bunu umut etmek için sebep vardır; yüksek bir prenesteste olması arzu edilebilecek her nevi letafete haiz olacaktır. Karakteri ve mizacı fevkaladedir.

FRANSA KRALI XVI. LOUIS'NİN EŞİ
MARIE-ANTOINETTE HALKIN GÖZÜNDE
UÇARILIĞI, SAVURGANLIĞI VE REFORM
DÜŞMANLIĞIYLA YOZ SOYLU TİPİNİN
SİMGESİ OLMUŞ, 1789 FRANSTZ
DEVİRİMİ'NDEN SONRA PARIS
HAPİSHANELERİNDE TUTSAK EDİLMİŞ,
1793'TE DEVRİM MAHKEMESİ'NCE
YARGILANARAK GİYOTİNLE İDAM
EDİLMİŞTİ.

TARİHSEL KİŞİLİKLERLE İLGİLİ BENZERSİZ
BİYOGRAFİLERİYLE TANINAN STEFAN
ZWEIG, MARIE-ANTOINETTE: VASAT BİR
KARAKTERİN PORTRESİ'NDE, FRANSA'NIN
TALİHSİZ KRALİÇESİNİN EFSANELEŞMİŞ
KİŞİLİĞİNE BİR PSİKOLOĞUN SEZGİ
GÜCÜYLE YAKLAŞIYOR. PSİKOLOJİYE VE
FREUD'UN ÖĞRETİSİNE DUYDUĞU İLGİYLE
DERİN KARAKTER TAHLİLLERİNDE
USTALAŞAN ZWEIG, KRALİÇENİN KISACIK
YAŞAMI ÜZERİNDEKİ ESRRAR PERDESİNİ
KALDIRARAK "ZORAKİ BİR KAHRAMANLIK
TRAJEDİSİ" ANLATIYOR.

#fransadevrimi #marieantoinette #zeynep #biyografi
#teor #terh #biyografi

